

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд

на РОСИНА ГЕОРГИЕВА КОКУДЕВА

„Проекции и функциониране на фолклорния приказен модел в детското творчество на Божена Немцова и Ангел Каралийчев (наблюдения върху приказките)“

за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

по научна специалност 2.1. Филология (Българска литература)

Предложеният дисертационен труд на Росина Кокудева съчетава два принципно важни за всяка изследователска задача аспекта: непроучена в българското литературознание проблематика, притежаваща висок евристичен потенциал, и в същото време адекватен спрямо нея изследователски подход. Тематичната рамка на изследването включва представителна част от прозаическото творчество на двама писатели, принадлежащи към различни национални литератури и към различни културни контексти, но именно по този начин дисертантката заявява готовността да поеме творчески риск и – бързам да заявя – с убедителен успешен резултат да изследва вътрешната, съдържателната страна на литературните процеси, явления и произведения, а не тяхната извънпоставена литературноисторическа фактологичност, която традиционно е била приемана от позитивистичната компаративистика като условие за съпоставителен анализ. Основанието за полагането на Божена Немцова и Ангел Каралийчев в общо изследователско поле е убедително изведено от тяхната творческа съпричастност и художествена съизмеримост посредством определена жанрово-тематична парадигма – авторизираната приказка.

Дисертационният труд има ясна структура, която следва логиката на изследователските задачи, позиционирайки литературния материал върху солидна теоретична основа. В първа глава е постигната задълбочена и аргументирана концептуализация на приказния жанр, на нейните генеративни отношения с митологически мотиви, с инициационни ритуални схеми, с играта като когнитивен

комплекс от културни рефлексии, възпроизвеждащи определени поведенчески модели, присъщи и на приказните герои. Самият характер на поставената тема изисква широкопрофилни компетенции – културологични, фолклористични, литературоведски, които авторката на дисертационния труд е защитила успешно, постигайки при това интердисциплинарен синтез, което убедено смятам за едно от важните предимства на предложения научен труд. Теоретичните възгледи, върху които е изградена тезата, са свързани с имената на авторитетни учени, но към тях е подхождано не само с разбиране но и с критична дистанция – те са авторски преосмислени и естествено втъкани в концептуалната система на предложената дисертация. И в това виждам другото голямо достойнство на текста на Росина Кокудева – неговото качество на цялостен, концептуално балансиран синтез, в който авторката успява да изведе собствена изследователска позиция и да я защити не само чрез коректно прощудиране на богатата по обхват и при това многоезична специализирана литература, но и да приложи своята теоретична позиция към един значителен по обем литературен материал. Прецизното ѝ отношение към изследователската тема се проявява и във високата степен на самовзискателност при ползване на терминологичния апарат: обговаряйки различни възгледи по отношение на понятието «авторизирана» приказка, тя мотивира своето становище и убедително го защитава и при анализа на конкретните текстове. След като е представила различни тълкувания на термина, тя формулира ясно и убедително своята позиция: „[...] ще използваме термина авторизирана приказка като равнозначен на преразказана, имайки предвид условността на понятията” (33); и по-нататък: „[...] ще се придържаме към становището, че авторизираните приказки на Божена Немцова и Ангел Каралийчев представляват именно авторска адаптация на фолклорни приказки” (35). Приветствам подобно манифестирано артикулиране на трудните, но фундаментални за изследването проблемни акценти, тъй като от тях звучи гласът на научната отговорност – особено когато подобно изказване е предхождано от внимателно и задълбочено осмисляне на авторитетни в науката, а понякога дори противоречиви мнения.

Склонността на авторката да заявява открито, отчетливо и мотивирано принципно важните за своето изследване ориентири – било то терминологични, или интенционални – е последователно проявявана в цялостната разработка. Следвайки този подход, Р. Кокудева прави важната уговорка, че „романтизмът и реализъмът в настоящия текст ще бъдат разбирани преди всичко като естетически модели, а не като

литературни течения“ (73), „като различни типове художествено съзнание“ (74). На фона на прецизния прочит на изследвания на различни авторитетни специалисти контрастира обаче позоваването на стр. 74 на Кръстьо Генов, чиято теза е твърде неубедителна и при това неуместна с оглед на дисертационната тема.

Независимо, че докторантката заявява, че няма да разглежда романтизма и реализма като литературни течения, тя обаче – мислейки за романтизма – очертава литературноисторическия контекст на Чешкото и Българското възраждане, което, според мен, е недостатъчно мотивирано решение. И все пак авторката е успяла да овладее подвеждащите посоки към изграждане на една по-обща културологична картина, тъй като разглеждайки Възраждането, тя се е съсредоточила преди всичко върху проблема за идеологическите основания на възрожденската национална кауза да реабилитира традиционната култура. Без този контекст приказното творчество на Божена Немцова наистина трудно би могло да се легитимира като съществено явление не само с оглед на чешкия, но и на европейския XIX век, който е век на митовете – национално-мистификационни, научно проследими и анализационно изучавани, художествено трансформирани и дори демитологизирани. Чешкият културен контекст се оказва потребен на изследователската тема на Р. Кокудева и с оглед на контактологичните въздействия и произтичащите от тях фолклористични рефлексии в българска среда. Разбира се, тук чешкото влияние не бива да се мисли като генериращ фактор с първостепенно значение, тъй като за целокупното славянство култът към фолклорното наследство се явява основен както национален, така и етногенетичен идентификатор. И все пак съвсем основателно в дисертацията е отделена специална част, която разглежда българската рецепция на Б. Немцова – факт, който несъмнено има определящо значение за изследователската тема, като се има предвид, че първият сборник с нейни приказки излиза през 1910 г.

Позовавайки се на авторитетни чешки изследователи, докторантката фокусира своето внимание върху естетическия синхрон между реалистико-публистичния поглед на Божена Немцова към социалните колизии на съвременното, от една страна, и романтико-фолклористичния универсален модел на непреходните нравствени ценности, от друга. Именно това двуединство от болезнения образ на едно страдащо общество и красивата мечтателност за един приказен свят мотивира съизмеримостта между двамата писатели – проблем, който докторантката е успяла убедително да изведе въз основа на богат доказателствен материал.

Трета глава, в която е направен съпоставителен анализ на вълшебните приказки на Божена Немцова и Ангел Каралийчев, се отличава с най-висока степен на оригиналност и именно там Р. Кокудева проявява своята изследователска проникателност и херменевтично умение за откривателства на същностни типологически съотношения между автори, които според компаративистичната конвенция са трудно съпоставими. Впечатляваща е нейната наблюдателност, аргументирана аналитичност и творческа прозорливост, които се съчетават с ерудираната ѝ способност органически да втъкава в своята теза уместни изследователски наблюдения на утвърдени специалисти. Четвърта глава потвърждава впечатленията за задълбочен съпоставителен анализ, където е изведен друг проблемен център – за разлика от трета глава, където фокусът е върху мотива за изпитанието, тук проблемният център е глупост – хидрост/мъдрост. Изследователката отбелязва, че в приказките на Каралийчев, за разлика от Немцова, доминира зооморфният персонаж, поради което естествено е превес в тази глава да имат именно приказките на българския писател. Там обаче, където уместно, се успоредяват текстове на Немцова, като се правят съществени типологически и диференциращи изводи. Тук бих препоръчала тази глава да се раздели на две подглави, като в едната поставеният проблем да се организира около алегоричната образна функция на животните, а в другата – около антропоморфния персонаж. Това едва ли би довело да някакви съществени различия в анализационните изводи, но навярно би било в полза на известна композиционна прегледност, а също така и би провокирало нови посоки на разсъждения.

Авторефератът отговаря на установените изисквания: съответства на структурата на дисертацията и съдържа основните тези и концептуални изводи.

Дисертационният труд **„Проекции и функциониране на фолклорния приказен модел в детското творчество на Божена Немцова и Ангел Каралийчев (наблюдения върху приказките)“** е успешна реализация на един научен изследователски проект и с пълна убеденост препоръчвам на многуважаемото жури да присъди на Росина Кокудева образователната и научна степен „доктор“.

Доц. д-р Жоржета Чолакова